

Katja Eder,
OŠ Podlehnik

Nuša Kuharič,
OŠ Tabor I Maribor

Mnenje učencev in učiteljev o ekskurziji

IZVLEČEK: V prispevku želimo osvetliti mnenje učencev in učiteljev o izkustvenem učenju, natančneje o ekskurziji. Raziskavo smo izvedli z učenci od 1. do 5. razreda in učitelji razrednega pouka. Namen raziskave je bil ugotoviti mnenje učencev in učiteljev o organizaciji ekskurzije pri pouku spoznavanje okolja in družbe.

Za zbiranje podatkov pri učencih smo uporabili anketiranje z anketnim vprašalnikom, ki je vključeval vprašanja odprtega in zaprtega tipa. Z anketnim vprašalnikom smo anketirali 156 učencev. Z učitelji razrednega pouka smo izvedli nestandardizirani intervju (polstrukturirani intervju), s ključnimi vprašanji, večinoma odprtega tipa. V intervju smo vključili pet učiteljev razrednega pouka (razrednikov).

Iz raziskave je razvidno, da imajo vsi učenci pouk raje, če ta poteka v obliki ekskurzije, kot pa v učilnici. Prav tako učenci menijo, da je njihovo znanje trajnejše, če je pridobljeno na ekskurziji. S tem se strinjajo tudi nekateri učitelji. Šele učenci v višjih razredih pojem ekskurzija povezujejo s poučnim izletom. Učitelji pa so pri organizaciji in izvedbi ekskurzije izpostavili tudi nekaj pomanjkljivosti.

Ključne besede: izkustveno učenje, ekskurzija, spoznavanje okolja, družba

Successfully Teaching an Autistic Student in Primary School

Abstract: The article highlights students' and teachers' opinions on experiential learning, more specifically, the fieldtrip. The research was performed with students from grades 1-5 and their teachers with the purpose of finding their opinions about the organisation of a fieldtrip for the subject Learning about the Environment and Society. To collect the answers from students, we used a questionnaire with open-ended and closed-ended questions which was given to 156 students. To collect the answers from their teachers, we performed a non-standardised (semi-structured) interview with key, mostly open-ended questions. The interview was used on five class teachers (from grades 1-5).

The research clearly shows that all students prefer classes in the form of a fieldtrip rather than in the classroom. They also believe that they more easily remember the knowledge acquired on a fieldtrip, which is confirmed by some of the teachers. Only the upper class students connect the fieldtrip with a learning experience. Teachers, however, also emphasised a few shortcomings in the organisation and implementation of the fieldtrip.

Keywords: experiential learning, fieldtrip, learning about the environment, society

Uvod

Na šoli smo v zadnjih šolskih letih za učence razredne stopnje načrtovali različne ekskurzije, ki smo jih najpogosteje izpeljali v sklopih spoznavanja okolja in družbe. Večina učencev se ekskurzij veseli, predvsem pri mlajših je zaznati pravo vznemirjenje. Učenci se ekskurzij veselijo, čeprav vedo, da je to oblika pouka – da bodo pridobili novo znanje in izkušnje. Naše izkušnje so pokazale, da učenci izgubijo vnemo takrat, ko od njih pričakujemo, da bodo na ekskurziji reševali učne liste, zato tudi ko te uporabljamo, jih poskusimo pripraviti tako, da so vizualno zanimivi in da si učenci na njih zabeležijo res tiste podatke, ki so pomembni za nadaljnje delo v učilnici in realizacijo ciljev.

Glede na to, da je potrebnega veliko časa, da učitelji ekskurzijo organiziramo, se trudimo, da je njen doprinos čim večji. Zato ne le da uresničujemo cilje iz spoznavanja okolja in družbe, temveč se trudimo, da vključujemo tudi medpredmetne povezave.

Omenjene ekskurzije so povezane z realizacijo ciljev iz učnega načrta za spoznavanje okolja. Omenimo le nekaj izmed njih.

- Učenci spoznajo vidike življenja ljudi v preteklosti in danes (bivališča, prehrana, obleka, delo, prevoz).
- Učenci spoznajo okolico šole in poti v šolo.
- Učenci poznajo pravila varne hoje (skupinske, ob odrasli osebi, po pločniku, kjer ni pločnika, prečkanje ceste ipd.).
- Učenci poznajo pomen dediščine.
- Učenci znajo uporabiti različne vrste skic in zemljevidov.
- Učenci poznajo glavne smeri neba (vzhod, zahod, sever, jug).

V 2. VIO so ekskurzije povezane z realizacijo ciljev iz učnega načrta za družbo. Omenimo jih le nekaj.

- Učenci razvijajo pozitiven odnos do tradicije; razumejo pomen ohranjanja tradicije (šege in navade, kulturni spomeniki idr.).
- Učenci spoznajo temeljna zgodovinska obdobja (prazgodovina, stari, srednji in novi vek).

Kadar organiziramo in izvedemo ekskurzijo, upoštevamo tudi didaktična priporočila iz učnega načrta za spoznavanje okolja in učnega načrta za družbo. V mislih imamo naslednja didaktična priporočila:

- pouk naj bo organiziran tako, da bodo učenci razvijali svoje zamisli in odkrivali spoznanja ob konkretnih dejavnostih in v kontekstu, ki jim je blizu,

- če je le mogoče, naj učenci okolje spoznavajo neposredno: gozd naj spoznavajo v gozdu, kako deluje pošta, naj spoznajo na pošti,
- učenci najbolje spoznavajo prostor in njegove značilnosti z gibanjem v njem in neposrednim spoznavanjem.

Izkustveno učenje

Izkustveno učenje zahteva aktivno sodelovanje udeležencev. Glavna ideja tega učenja je, da se najbolje naučimo stvari, če jih delamo sami in če smo pri tem aktivni. Po Kolbu je izkustveno učenje ciklični proces, v katerem se prepletajo štiri aktivnosti: konkretna izkušnja, razmišljujoče opazovanje, abstraktna konceptualizacija in aktivno eksperimentiranje (Marentič Požarnik, 1987). Posameznik je lahko v procesu izkustvenega učenja sam ali pa v interakciji z drugimi ljudmi. Nekateri se uspešneje učijo tako, da se učenje začne pri konkretni izkušnji, potem pa sledi razmišljanje o dani situaciji ter učenje na abstraktni ravni. Drugi pa se raje najprej poučijo, nato pa znanje utrdijo z osebno izkušnjo. Izkustveno učenje temelji na konkretnih osebnih izkušnjah, vsak posameznik pa v nove izkušnje vstopa s predznanjem, prejšnjimi izkušnjami, svojimi teorijami ter svojo osebnostjo. Zato je tudi vsaka situacija za posameznika lahko povsem drugačna izkušnja. Vsakdo situacijo doživlja drugače, glede na prejšnje izkušnje (Garvas, 2010). Izkustveno učenje zasledimo v učnem načrtu za družbo, in sicer v tematskem sklopu Ljudje v prostoru. Zapisano je, da učenci dobijo celovito prostorsko predstavbo z gibanjem po Sloveniji, na terenu, z ekskurzijo ... (Budnar idr., 2011, str. 17).

Pouk zunaj učilnice

Izvajanje pouka zunaj učilnice učencem omogoča raznolik nabor učnih priložnosti, zahteva pa tudi določeno znanje in veščine. Pouk zunaj učilnice je sestavljen iz šestih točk: je učna metoda, je eksperimentalna metoda, lociran je v naravnem okolju, zahteva uporabo vseh čutov, baziran je na interdisciplinarnih učnih načrtih, raziskuje pomen odnosov živih bitij z naravo. Pouk zunaj učilnice je metoda učenja in poučevanja, ki poudarja direktno multisenzorno doživetje. Poteka v zunanjem okolju in integrira ljudi, naravo in posameznikovo okolje. Učenje zunaj učilnice dviguje posameznikovo fizično, psihično, kognitivno in duševno raven – kombinacija učenja o naravi v naravi (Mihelin, 2010).

Ekskurzija

Ekskurzija kot oblika dela je pomembna za uresničevanje operativnih in globalnih učnih ciljev in smotrov. Dobra ekskurzija vpliva na razvoj otrokovih emocionalnih,

intelektualnih in socialnih komponent. Vpliva na razvoj raznih sposobnosti: dojemanje bistva, njihovo razlikovanje in opazovanje. Učencu omogoča, da razvija odnos do naravoslovja in varstva okolja, spoznava povezavo teorije s prakso, zbira stvarna gradiva ... Prav tako ima ekskurzija veliko vzgojno vrednost. Učenci jo doživljajo kot neposredno življenje. Vrednote dela, znanje in odnose med ljudmi bodo začeli kritično ocenjevati, kar bo pozitivno vplivalo na razvoj njihove osebnosti. Učitelji med šolskim letom organizirajo več ekskurzij. Te so običajno poučne. Ekskurzije ločimo glede na čas trajanja, cilje, število udeležencev, učni predmet in na zaključne ter izlete (Bezjak, 1999).

Uspešna izvedba ekskurzije zahteva upoštevanje več učnih načel. Pri organizaciji in pripravi ekskurzije so pomembna naslednja načela: načelo nazornosti, načelo primernosti, načelo aktivnosti.

Organizacijo ekskurzije ločimo na tri večje korake: priprava na ekskurzijo, izvedba ekskurzije, zaključno delo in evalvacija ekskurzije.

Znotraj priprave na ekskurzijo učitelj določi temo, ki naj bo čim bolj konkretna, in cilje. Učitelj mora vse prilagoditi starostni oziroma razvojni stopnji učencev. Učitelj je načrtuje in učence seznani z naslednjimi podatki: s ciljem ekskurzije, s potrebnimi tehničnimi pripomočki, z v prihodnje obiskanimi objekti, z razporedom po skupinah, s časom trajanja ekskurzije, z obnašanjem in redom na poti in na mestu ogleda, z varnostnimi ukrepi, s potekom dela v skupini, z delovnimi listi in drugimi pripomočki, s pisanjem zapiskov, skiciranjem in obliko pisnega poročila s slikovnim gradivom. O ekskurziji je seveda treba obvestiti tudi starše.

Izvedba ekskurzije pomeni realizacijo predhodnih priprav učitelja in učencev. Izvedba je v večini primerov sestavljena iz treh elementov: spodbudni nagovor (pozdrav, izpostavi se namen ekskurzije, smer poti), učencem se podajo kratka in jasna navodila in šele na koncu pričnemo z izvajanjem. Izvajanje se praviloma odvija po predvidenem vrstnem redu. Paziti moramo, da se držimo časovnega okvirja posameznih etap. Načrtovati moramo čas, ki ga bodo skupine potrebovale za poročanje in zagotoviti je treba primerno mesto za demonstracijo gradiva ob poročanju. Naloga učitelja med izvajanjem je, da učence vodi in usmerja k aktivnemu sodelovanju, pri čemer je ključnega pomena pravilna izbira metod in oblik dela. Učenci rešujejo naloge in zbirajo določeno gradivo. Učenci določene stvari skicirajo in/ali fotografirajo. Po potrebi zberemo tudi dovolj materiala za delo, ki bo sledilo v šoli. Prav je, da se kratek zaključek naredi na kraju izvedbe.

Učitelj in spremljevalci naredijo na koncu **skupno evalvacijo**. Dobro je, da učitelj odgovori na naslednja

vprašanja: ali smo realizirali cilje in naloge, kakšni so argumenti za uspeh in kakšni za neuspeh, ali je bila časovna razporeditev primerna, katera nova in nepričakovana znanja smo vzbudili pri učencih in pri nas samih, katero znanje smo pričakovali, vendar to ni bilo usvojeno in zakaj je tako, razlogi za določene težave in kako se jim v prihodnje izogniti (Bezjak, 1999).

Rezultati raziskave

Namen raziskave je bil raziskati mnenja učencev in učiteljev o ekskurziji pri pouku spoznavanja okolja in družbe. V raziskavo so bili vključeni učenci in učiteljice mariborske osnovne šole, in sicer v šolskem letu 2017/18. Pri zbiranju podatkov smo uporabili kvantitativno tehniko, in sicer anketiranje z anketnim vprašalnikom, ki je vseboval vprašanja zaprtega in odprtega tipa.

- Katero obliko pouka imajo učenci najraje? (glede na razred)
- Ali imajo učenci občutek, da so pri pouku izven učilnice z učiteljem bolj povezani? (glede na razred)
- Ali učenci vedo, kaj je to ekskurzija? (glede na razred)
- Ali je za učence ekskurzija bolj zanimiva, če jo izvaja nekdo drug (ki ni njihov učitelj)? (glede na razred)
- Ali učencem ostane dalj časa v spominu tisto, kar se naučijo na ekskurziji? (glede na razred)
- Ali je bila učencem izvedena ekskurzija vseh? (glede na razred)

Anketni vprašalnik so reševali učenci od 1. do 5. razreda. Z učenci smo skupaj pregledali anketni vprašalnik, in sicer vsako vprašanje posebej. Želeli smo se namreč izogniti nerazumevanju s strani učencev, predvsem v nižjih razredih osnovne šole. Vključili smo tudi vprašanje s tristopenjsko mersko lestvico. Vprašanja so bila primerne težavnosti glede na starostno stopnjo učencev. Vprašanja so si sledila po logičnem zaporedju, in sicer od bolj splošnih k specifičnim. Pridobljene podatke z anketnim vprašalnikom smo kvantitativno obdelali. Pri obdelavi podatkov smo uporabili deskriptivno statistiko, in sicer tabelarni prikaz in frekvence odgovorov. Uporabili pa smo tudi inferenčno statistiko, in sicer parametrični statistični preizkus – χ^2 , preizkus hipoteze neodvisnosti ter vsebinsko analizo odgovorov na polodprta vprašanja.

Skupina učencev glede na razred ni bila uravnotežena. Največ je bilo učencev 2. razreda (27,6 %), temu sledi 3. razred (23,7 %), ki je dokaj uravnotežen s 1. razredom (23,1 %), najmanj učencev pa je bilo v 5. razredu (15,4 %) in 4. razredu (10,3 %).

V vzorec smo vključili pet učiteljev (razrednikov). Vzorec je bil neslučajnostni, in sicer priložnostni. Od tega so trije učitelji poučevali predmet spoznavanje okolja in

dva učitelja predmet družba. Pri zbiranju podatkov smo uporabili tudi kvalitativno tehniko. Z učitelji smo izvedli nestandardizirani intervju, in sicer polstrukturirani intervju, s ključnimi vprašanji večinoma odprtega tipa. Vprašanja so bila razporejena smiselno. Vprašanja zajemajo širša področja, in sicer: motivacijo, didaktični vidik, znanje, ocenjevanje in pomanjkljivosti. Pridobljene podatke z vprašanji, ki smo jih pridobili s polstrukturiranim intervjujem smo kvalitativno obdelali, naredili smo kvalitativno vsebinsko analizo. Najprej smo naredili transkripcijo in nato natančno pregledali vseh pet odgovorov na posamezno vprašanje. Na podlagi vseh dobljenih odgovorov smo naredili opis in razlago.

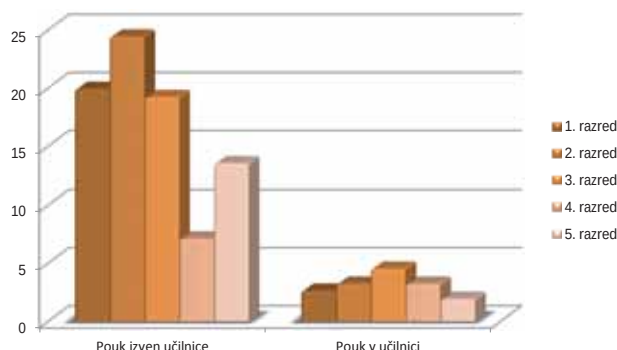
- Katere dejavnosti pouka izven učilnice učitelji največkrat uporabljajo?
- Ali učitelji raje izvajajo ekskurzije ali pouk v učilnici?
- Katere metode in oblike dela učitelji uporabljajo v učilnici in katere na ekskurziji?
- Ali učitelji menijo, da je znanje, pridobljeno na ekskurziji, enako kakovostno kot znanje, pridobljeno v učilnici?
- Ali učitelji menijo, da se pojavljajo razlike v motivaciji učencev glede na to, ali pouk poteka v učilnici ali v obliki ekskurzije?
- Ali učitelji vsebine iz ekskurzije vključujejo v ocenjevanje?
- Katere pomanjkljivosti vidijo učitelji pri izvajanju ekskurzije?

Rezultati anketnega vprašalnika za učence

Pouk v učilnici in izven učilnice

Zanimalo nas je, ali imajo učenci raje pouk izven učilnice ali v učilnici.

Graf 1: Razlike v odgovorih na vprašanje „Katero vrsto pouka imaš raje?“ glede na razred

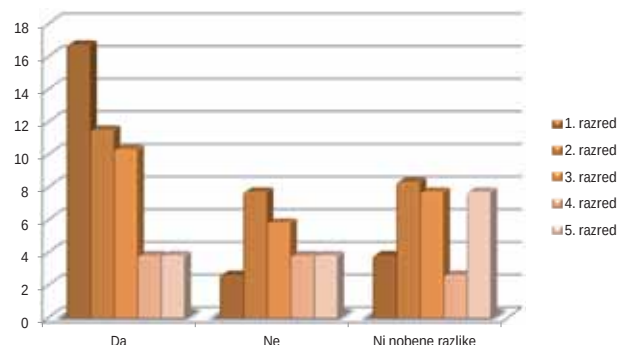

Učenci so svojo odločitev, da imajo raje delo na prostem, podprli z argumenti, da je takšen pouk bolj zanimiv, lahko so zunaj v naravi, lahko se nadihajo svežega zraka in nenazadnje srečajo kakšno žival in opazujejo rastline. V višjih razredih so učenci izpostavili, da je delo na prostem bolj zabavno, da je manj pisanja in da se lahko sprehodijo in razmigajo. Učenci, ki so bolj naklonjeni pouku v učilnici, so svoja mnenja podprli s trditvami, da je zunaj glasno in nemirno, da se v učilnici naučijo več in so deležni boljše razlage ter da jim učilnica daje občutek varnosti.

Povezanost učencev z učiteljem v učilnici ali izven nje

Zanimalo nas je, ali učenci menijo, da so pri pouku izven učilnice z učiteljem bolj povezani.

Graf 2: Razlike v odgovorih na vprašanje „Ali imaš občutek, da si pri pouku izven učilnice z učiteljem bolj povezan?“ glede na razred

Učenci so svoj pritrdilni odgovor argumentirali s trditvami, da se z učiteljem več pogovarjajo, da je učitelj bolj zabaven in prijazen ter jim je veliko bližje. Učenci, ki so odgovorili »ne«, so dejali, da več časa namenijo druženju s prijatelji, prisotni so tudi učenci iz drugih razredov, učitelj več časa posveča motečim učencem. Učenci, ki so se odločili za odgovor »ni nobene razlike«, so zapisali, da jih poučuje isti učitelj, učitelj razlaga tako kot v učilnici, tako v učilnici kot tudi izven nje in je treba dvigovati roke.

Razumevanje pojma ekskurzija

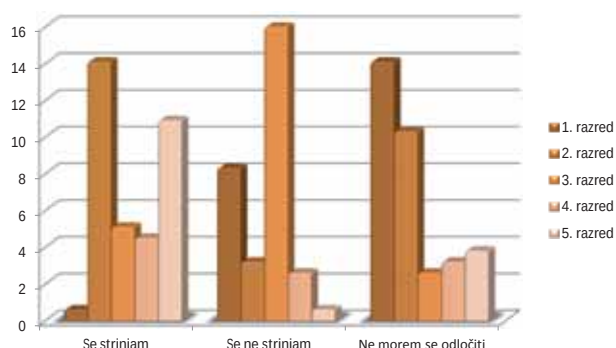
Zanimalo nas je, kako učenci razumejo pojem ekskurzija. V 2. razredu pojem ekskurzija največ učencev povezuje z učenjem v naravi in z izletom. Le dva učenca sta pojem povezala s potovanjem in šolo v naravi. V 3. razredu večina učencev ekskurzijo enači s končnim izletom, le peščica učencev ekskurzijo razume kot pohod in le eden učenec ekskurzijo povezuje s športnim

dnevom. Večina učencev v 4. razredu pojem ekskurzija povezuje s poučnim izletom, medtem ko nekateri še zmeraj pomislijo na končni izlet. Učenci 5. razreda pa skoraj v celoti ekskurzijo razumejo kot poučni izlet.

Zanimivost ekskurzije, če jo izvaja učitelj ali strokovnjak izven šole

Osredotočili smo se tudi na to, ali je učencem ekskurzija bolj zanimiva takrat, ko jo izvaja strokovnjak izven šole, nekdo, ki ni njihov učitelj.

Graf 3: Razlike v stopnji soglasja s trditvijo „Ekskurzija je bolj zanimiva, če jo izvaja nekdo drug.“ glede na razred

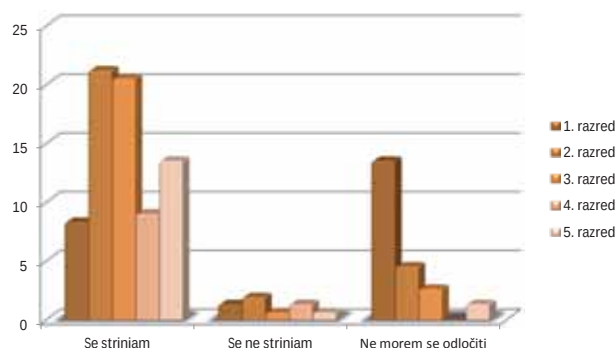

Učenci 2., 4. in 5. razreda se v večini strinjajo, da je ekskurzija bolj zanimiva, če jo izvaja strokovnjak izven šole, saj se z učiteljem vsakodnevno srečujejo, nekdo drug pa pouk popestri. Učenci 3. razreda se v večini s to izjavo ne strinjajo, saj so morda v preteklosti imeli neprijetno izkušnjo, če je pouk izvajal nekdo, ki ni bil njihov učitelj.

Trajnost znanja, pridobljenega v učilnici ali na ekskurziji

Nenazadnje pa nas je zanimalo, ali učencem to, kar se na učijo na ekskurziji, dlje časa ostane v spominu.

Graf 4: Razlike v stopnji soglasja s trditvijo „To, kar se naučim na ekskurziji, mi dlje časa ostane v spominu.“ glede na razred

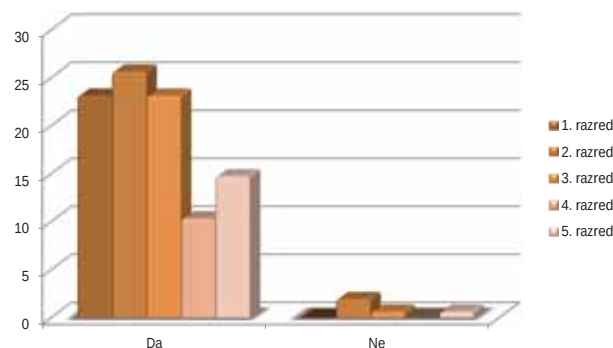

Učenci ekskurzije ne dojemajo kot učenje (razvidno iz zapisa, kako razumejo pojem ekskurzija), zato so neopredeljeni glede trajnosti znanja. Učenci 2., 3., 4. in 5. razreda pa se s to izjavo strinjajo, saj gre na ekskurziji za izkustveno in veččutno učenje.

Všečnost do sedaj že udeleženi ekskurzij

Seveda pa nas je zanimalo, ali so bile učencem ekskurzije, ki so se jih že udeležili, všeč.

Graf 5: Razlike v odgovorih na vprašanje „Ali so ti bile ekskurzije, na katerih so bil do zdaj, všeč?“

Ekskurzije so bile všeč večini učencev, zato ker so zanimive, se izvajajo na prostem, učenci se lahko gibljejo, vidijo nekaj novega in ker se ne izvajajo pogosto.

Rezultati intervjuja z učitelji razrednega pouka

Zanimala so nas tudi mnenja učiteljev. Pri intervjuju smo se osredotočili na štiri področja: motivacijo, didaktični vidik, znanje in ocenjevanje (ali realizirane cilje na ekskurziji kasneje vključijo v preverjanje in ocenjevanje znanja) in pomanjkljivosti.

Učitelji so navedli različne dejavnosti, ki jih uporabljajo pri pouku izven učilnice. Navedli so dneve dejavnosti – športni dan, naravoslovni dan, kulturni dan in tehniški dan pa tudi šolo v naravi, ekskurzijo in učni sprehod.

Metodi dela, ki jih nekateri učitelji uporabljajo pogosteje na ekskurziji kot pri pouku v učilnici sta: izkustveno učenje in ilustrativno-demonstracijska metoda. Obliki dela, ki jih nekateri učitelji uporabljajo na ekskurziji sta: delo v dvojicah in delo po skupinah.

Mnenja nekaterih učiteljev so, da je znanje, pridobljeno na ekskurziji, bolj kakovostno kot tisto, pridobljeno v učilnici. Učitelji zagovarjajo mnenje, da znanje pridobljeno na ekskurziji, ni samo bolj kakovostno, temveč tudi trajnejše. Mnenje nekaterih učiteljev pa je, da kakovost znanja ni odvisna od tega, ali se pouk izvaja

v obliki ekskurzije ali v učilnice, temveč da je kakovost znanja odvisna od učenca.

Nekateri učitelji zagovarjajo mnenje, da so učenci bolj motivirani na ekskurziji, kakor pri pouku v učilnici. Učencem je pouk v obliki ekskurzije bolj všeč in se zato nanj tudi posebej pripravijo. Pred odhodom samoiniciativno poiščejo informacije, kaj točno si bodo ogledali ... Mnenje drugih učiteljev je, da razlik v motivaciji pri učencih ni.

Nekateri učitelji vsebine, ki jih obravnavajo na ekskurziji (realizirane operativne cilje), v celoti vključijo v ocenjevanje znanja. Nekateri učitelji pa vsebine oziroma operativne cilje, ki jih realizirajo na ekskurziji, v ocenjevanje znanja vključijo le delno.

Učitelji se pri izvajanju ekskurzij srečujejo tudi s pomanjkljivostmi: stroški, spremstvo učiteljev, pridobitev soglasja staršev in odpadanje ur drugim učiteljem. Nekateri kot pomanjkljivost vidijo vreme, saj se pouk izvaja na prostem. Nekateri učitelji pa pri izvajanju ekskurzije ne vidijo nobenih pomanjkljivosti.

Sklep

Izvedena raziskava nam je nekoliko bolj osvetlila tako mnenje učencev kot tudi mnenje učiteljev. Glede na to, da bi naj pouk temeljil na predznanju učencev in na njihovi starostni ter razvojni stopnji, je prav, da v prihodnje načrtujemo organizacijo pouka glede na njihovo mnenje. Glede na to, da učenci uživajo v naravi in svežem zraku, da jim je všeč, kadar v sklopu šole zapustijo domači kraj in da si v tem primeru videno in slišano zapomnijo za dlje časa, nam pove, da bi ekskurzije lahko organizirali večkrat.

Učitelji, ki pouk organiziramo, se zavedamo, da je znanje, pridobljeno na izkustveni način in na čim bolj konkretni ravni, bolj kakovostno in da so učenci za delo bistveno bolj motivirani. Zavedamo pa se tudi, da je potrebnega veliko več časa za organizacijo, potrebujemo več materiala in orodij, potrebna pa so tudi dodatna finančna sredstva (največkrat s strani staršev).

Za samo organizacijo in izvedbo ekskurzije je potrebnega veliko časa, vendar pa se lahko potrudimo, da jih bomo v prihodnje učencem omogočili čim več npr. odpeljali jih bomo v bližnji park, muzeje ... in s tem poskrbeli za večjo motivacijo in kakovostno ter trajnejše znanje.

Viri in literatura

- Bežjak, J. (1999). *Didaktični model strokovne ekskurzije za naravoslovje in tehniko. Obvezne izbirne vsebine in interesne dejavnosti*. Ljubljana: DZS.
- Budnar, M., Kerin, M., Umek, M., Rztresen, M. in Mirt, G. (2011). *Učni načrt. Program osnova šola. Družba*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.gov.si/teme/programi-in-ucni-nacrti-v-osnovni-soli/>.
- Djonko-Moore, C. M., Joseph, N. M. (2016). Out of Classroom and Into the City: The Use of Field Trips as an Experiential Learning Tool in Teacher Education. *Sage Open*, 1-13.
- Garvas, M. (2010). Izkustveno učenje kot praksa in teorija izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vrtcu Trnovo. *Andragoška spoznanja*, 16(1), 35-46.
- Kavčič, I., Brajkovič, I. in Pečavar, Ž. (2012). *Survey on condition of learning in nature in Slovenia*. (International project »Real world learning network« (2011-2014)). Ljubljana: CŠOD.
- Kolar, M., Krnel, D., Velkavrh, A. (2011). *Učni načrt. Program osnovna šola. Spoznavanje okolja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.gov.si/teme/programi-in-ucni-nacrti-v-osnovni-soli/>.
- Korban Črnjavič, M. in Hus, V. (2008). Stališče učiteljev do izkustvenega učenja in poučevanja predmeta spoznavanja okolja. *Revija za elementarno izobraževanje*, 73-81. Pridobljeno 26. 6. 2017, s: [https://www.google.si/?gws_rd=cr,ssl&ei=7epVVdiHAYWd7AaOxoD4AQ#q=Korban+%C4%8Crnjavi%C4%8D,+M.+in+Hus,+V.+\(2008\).+Stali%C5%A1%C4%8De+u%C4%8Diteljev+do+izkustvenega+u%C4%8Denja+in+pou%C4%8Devanja+predmeta+spoznavanja+okolja.+](https://www.google.si/?gws_rd=cr,ssl&ei=7epVVdiHAYWd7AaOxoD4AQ#q=Korban+%C4%8Crnjavi%C4%8D,+M.+in+Hus,+V.+(2008).+Stali%C5%A1%C4%8De+u%C4%8Diteljev+do+izkustvenega+u%C4%8Denja+in+pou%C4%8Devanja+predmeta+spoznavanja+okolja.+)
- Marentič Požarnik, B. (1987). *Nova pota v izobraževanju učiteljev. Priročnik za učitelje*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Mihelin, K. (2010). Pouk predmeta spoznavanje okolja zunaj učilnice. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.